

POZABLJENI JUBILEJ

Ivan Pintarič

1. Na kaj neki smo zopet pozabili? Kdo je ta nesrečni jubilan? No, kar sam naj se predstavi:

Priimek in ime:	MESTNA KNJIŽNICA
Rojstni datum:	31. maj 1911
Rojstni kraj:	Ljubljana, Vožarski pot št. 2
Poklic:	splošnoizobraževalna knjižnica
Stalni naslov:	Ljubljana, Gosposka ulica 1
Telefon:	22-722

Mestna knjižnica v Ljubljani je v letu 1976 »dopolnila 65 let starosti«. Nihče se ni spomnil na to častitljivo starost, nihče ni proslavljal njenih delovnih uspehov. Tiho in neopazno je šel mimo nas jubilej ene najstarejših in še vedno »živih« splošnoizobraževalnih knjižnic v Ljubljani in najbrže tudi v Sloveniji. Doba 65 let res ne pomeni veliko, toda če gre pri tem za jubilej neke knjižnice, se nam zdi le potrebno, da se spomnimo take obletnice. A bržkone ne zaradi proslavljanja »zamujene obletnice«, temveč zaradi vsega tistega, kar so knjižnica in njeni delavci opravili v preteklih letih. Gre za izraz hvaležnosti za njeno neutrudno narodno poslanstvo in kulturno razdajanje v preteklosti; zato se ji zdaj, ko se njena dosedanja organizacijska samostojnost izteka, le skušamo oddolžiti s kratkim prerezom njenega razvoja in njene dejavnosti.

2. Današnje Mestno knjižnico v Ljubljani je kot javno ljudsko knjižnico ustanovilo »Gospodarsko napredno društvo za šentjakovski okraj«. V društvenih pravilih je bilo med »namenimi društva« namreč zapisano med drugim, »da društvo pospešuje gospodarski in duševni napredek svojega članstva, razširja prosvetno naobrazbo in narodno zavest... Dosega pa to s tem, da daje nasvete v gospodarskih stvareh in da ima kulturne odseke, kakor javno knjižnico, pevski zbor...« Pobudo za njeno ustanovitev je dal društveni odbornik Matija Rode, ki je prevzel na svoje rame tudi vse pripra-

ve za ustanovitev knjižnice. Z rednim poslovanjem je knjižnica pričela dne 31. maja 1911. leta.

Celotno njeno 65-letno delovanje skušajmo osvetliti iz dveh vidikov:

a) iz prostorskega vidika — kje je bila knjižnica nastanjena in kako se je zato razvijala in

b) iz zgodovinsko-političnega vidika — kako je živela v posameznih obdobjih naše preteklosti in polpreteklosti zgodovine.

2.1. Če si ogledamo prvi vidik, lahko ugotovimo, da sta bila delovanje in nemoteni razvoj knjižnice v nemajhni meri odvisna od razpoložljivega prostora, v katerem je knjižnica v kakšnem času delovala. S svojim obsegom in prostorsko zmogljivostjo je namreč določal velikost knjižničnega fonda in možnosti večje ali manjše komunikacije bralcev. Od ustanovitve do danes je knjižnica menjala svoje prostore kar štirikrat, in sicer:

a) Na Vožarskem potu št. 2 je knjižnica poslovala od 31. 5. 1911 do 13. 2. 1924. leta; skoraj 13 let je tedaj prebela v majhnem in mračnem lokalu. Njen začetni fond je znašal 248 slovenskih knjig. Kakor knjižnice drugih ljubljanskih okrajev (vodmatski, kolizejski, dvorski, trnovsko-krakovski) je bila tudi ta knjižnica namenjena predvsem krajanom njenega okraja. Toda v začetku I. svetovne vojne so izvirali njeni člani že iz vseh tedanjih ljubljanskih okrajev. Ker je bila na moč dobro organizirana, vitalna, predvsem pa, ker je imela odlično izbran in bogat fond, je postala vodilna ljudska knjižnica v Ljubljani.

Zaradi hitrega razvoja, porasta fonda, predvsem pa števila obiskovalcev so bili knjižnici nujno potrebni novi, predvsem pa večji prostori. Vsa prizadevanja zanje so bili dolgo neuspešni. Knjižnica se je lahko preselila šele leta 1924.

V tistem razdobju je knjižnica izdala kar pet katalogov svojih knjig. Aprila 1914. leta je izšel prvi katalog »Imenik knjig javne ljudske knjižnice Gospodarskega naprednega društva za šentjakobski okraj v Ljubljani« z naslovi slovenskih in nemških knjig. Na 60 straneh je objavljena tale vsebina: Kako naj se uporablja imenik — Pesmi in pesnitve — Dramatični spisi (drame, opere in opere) — Romani, novele in povesti — Razno (poučne razprave, zgodovina, zemljepis, opisi) — Nemški romani, novele in povesti — Revije — Popravek in dostavek.

Novembra 1915. leta je izšel drugi katalog — prvi dodatek h katalogu iz leta 1914 »II. imenik knjig . . .« Obsegal je 33 strani. Kot tretji katalog je leta 1916 izšel drugi dodatek h katalogu iz leta

1914. Za oba dodatka je značilno, da obsegata že tudi srbohrvatske knjige.

Ob prevratu 1918. leta je knjižnica izdala nov, četrti katalog na 191 straneh, ki je zopet prinesel seznam celotnega knjižničnega fonda. Vsebina: Nekaj pojasnil in kako naj se uporablja imenik — Pesnitve — Dramatični spisi — Romani, novele in povesti — Znanstvena književnost — Srbohrvatske knjige — Češke knjige — Italijanske knjige — Romani, novele in povesti v nemščini — Znanstvena književnost v nemščini — Dodatek. Zanimivost tega kataloga je zlasti v tem, da so iz slovenskih revij (Zvon, Slovan, Dom in Svet, Letopis SM, Planinski vestnik) izpisani vsi važnejši in daljši spisi poučne vsebine. Tako je bralec dobil pregled čez znanstveno gradivo, raztreseno po revijah, iz naše literarne zgodovine, filozofije in umetnosti. Peti katalog je izšel leta 1921; bil je prvo dopolnilo k četrtemu imeniku iz leta 1918. Obsega 77 strani. Prinaša tudi popis novitet v češkem, ruskem, angleškem in francoskem jeziku, kakor tudi del svetovnih klasikov.

Iz navedenih imenikov se da ugotoviti, da je knjižnica od ustanovitve do 1921. leta nosila ime »Javna ljudska knjižnica Gospodarskega naprednega društva za šentjakobski okraj v Ljubljani«.

b) Na Starem trgu št. 11 je bila knjižnica skoraj 9 let — od 13. 2. 1924 do 13. 11. 1932. leta. Knjižnica se je s to preselitvijo rešila premajhnih in vlažnih ter tudi kulturni ustanovi neprimernih zakotnih prostorov. Ko so v tedanji Jesenkovi hiši opustili trgovski lokal, se je preselila vanj. Ker pa je bil v dokaj prometni trgovski ulici Stare Ljubljane, so se knjižnici odpirale nove možnosti za še uspešnejši razvoj. Veliko razsežnejši prostor je prizadevnim knjižničarskim delavcem omogočil, da so fond obogatili in pomnožili s knjigami iz »rezerve«, ki so bile pred preselitvijo shranjene v zabojih in omarah na podstrešju, pa tudi z večjo in bogatejšo nabavo novosti. S povečanjem fonda in s primernejšimi prostori se je povečalo zanimanje meščanov za to knjižnico. Knjižnica je na Starem trgu delovala komaj devet let, pa se je že pokazalo, v kaj se lahko spremeni ustanova, ki dela po jasno zastavljenih načrtih — prostori so bili kmalu premajhni. Preselitev je bila nujna.

V tistem obdobju je knjižnica izdala tri kataloge. Leta 1925 je izšel šesti katalog kot drugo dopolnilo k četrtemu imeniku »Imenik knjig Šentjakobske javne ljudske knjižnice v Ljubljani«, se pravi k imeniku iz leta 1918. Dopolnilo obsega 107 strani, vsebina pa je izpopolnjena tudi z esperantskimi knjigami.

Leta 1928 je bil izdan sedmi katalog »Imenik Šentjakobske knjižnice v Ljubljani« v dveh variantah. Skupni katalog na 394 straneh obravnava knjige v slovenskem, srbohrvatskem, češkem,

poljskem, ruskem, nemškem, francoskem, italijanskem, angleškem in esperantskem jeziku ter modne liste. Prvič je objavljen popis knjig v poljskem jeziku in modnih listov. V tem katalogu se je močno uveljavilo tudi slovensko znanstveno delo; o njem je podan podrobno porazdeljen pregled (Znanstvena književnost: zgodovina, zemljepis, narodopisje; slovstvena zgodovina, jezikoslovje, vzgojeslovje, modroslovje, umetnost; prirodoznanstvo, tehnika, zdravstvo; gospodarstvo, politika, socialna in druga dela). Poleg skupnega kataloga je knjižnica izdala še ločena kataloga: 170 strani obsegajoči I. del (literatura v slovenskem, srbohrvatskem, češkem, poljskem in ruskem jeziku) ter 224 strani obsegajoči II. del (literatura v nemškem, francoskem, italijanskem, angleškem in esperantskem jeziku ter modni listi). Kot osmi katalog je bil leta 1930 izdan dodatek h katalogu iz leta 1928 na 72 straneh.

V imeniku iz leta 1925 že lahko zasledimo spremembo imena knjižnice. Imenovala se je »Štentjakobska javna ljudska knjižnica v Ljubljani«. Imenik iz leta 1928 pa že nosi novo ime »Šentjakobska knjižnica v Ljubljani«.

c) V hišo Slovenske Maticе na tedanjem Kongresnem trgu št. 7 se je knjižnica preselila že s približno 33.000 knjigami. V teh prostorih je razvila v dvajset letih (od 13. 11. 1932 do 22. 7. 1952) tako močno dejavnost, da je postala v stari Jugoslaviji ne le največja javna ljudska knjižnica v Ljubljani oziroma v Sloveniji, temveč celo v Jugoslaviji. V tistem obdobju je izdala samo dva kataloga. Leta 1935 je izšel njen deveti katalog kot drugi dodatek k imeniku iz leta 1928, na 174 straneh. Zanj se je knjižnica odločila, čeprav ji je silno primanjkovalo denarja. Z izdajo ni hotela le olajšati lastno poslovanje, predvsem je želela ustreči željam svojih bralcev, da bi bili stalno informirani o knjižnih skladih. Dokler tega kataloga niso izdali, so skušali vrzel zapolniti z občasnimi objavami svojih knjižnih novosti v dnevniku Jutro.

Zadnji, deseti katalog iz serije je knjižnica izdala leta 1941 ob svoji 30-letnici. To je bil tretji dodatek k imeniku iz leta 1928; obsega 245 strani. Z njim se je zaključila plodovita informativna dejavnost knjižnice, ki jo je nasilno prekinila vojna vihra. Vseh deset izdanih katalogov nam kaže razvojno pot knjižnice od najskromnejših začetkov ob ustanovitvi do bogate knjižne zaloge ob začetku II. svetovne vojne. Pri sestavljanju in sistematskem urejanju katalogov je imel prizadevni Matija Rode zveste sodelavce v dr. Janku Šlebingerju, dr. Stanku Lebnu, Franu Abulnerju in drugih. V prostorih Slovenske maticе je knjižnica tudi dočakala konec vojne in osvoboditev. Zanj se je svetovna vojna z vsemi svojimi strahotami sicer končala, toda začel se je drug, skoraj ravno tako

zagrizen boj — boj za nove, primernejše prostore; za prostore, ki bodo ustrezali novi funkciji knjižnice v spremenjenih družbenopolitičnih pogojih. Boj je bil izredno trd, žal prepoln zakulisnih spletk in nasprotovanj. Toda knjižnica in njeni delavci se niso vdali. Sedem dolgih let je trajal njihov boj, končno so le zmagali.

d) V sedanje prostore v Gosposki ulici št. 1 se je knjižnica preselila 22. julija 1952. leta. Na praznik vstaje slovenskega naroda so knjižničarski delavci tiho, sami zase, slavili svojo veliko zmago. Brez bučnih slovesnosti je začela tisti dan poslovati knjižnica v novih in večjih prostorih. Knjižničarji pa so že tedaj ocenili, da bodo za resnični razmah pretesni in neprimerni. Kljub takšni oceni je knjižnica v njih še danes, že celih 25 let. Komaj dve leti po vselitvi je knjižnica odprla tudi svojo čitalnico, za katero se je pokazala potreba že mnogo prej, a zanjo žal ni bilo denarja. Ob desetletnici delovanja čitalnice je bilo bralcem na razpolago 88 revij, od tega 31 tujih. Tedaj je njen stalni obiskovalec, danes že pokojni dr. Ivan Koklič v intervjuju dejal: ... »Sem stalni obiskovalec čitalnice od njenega prvega dne. Prihajam pač, kadar imam čas... Tu lahko najde človek vse, kar ga zanima... Veseli me, da je izbira časopisov tako velika, tudi inozemskih...«. Šest let po preselitvi je knjižnica izdala nov katalog. Po dobrih 17 letih je ponovno zagledal beli dan njen imenik »Romani, povesti in novele v slovenščini«. Seznam obsega 267 strani.

2.2. Drugi vidik, po katerem lahko ocenjujemo razvoj in delo knjižnice in ki nam hkrati nakazuje tudi osnovne obrise njenega vsebinskega razvoja, pa so obdobja, v katerih je delovala.

a) Avstro-Ogrska in I. svetovna vojna: Knjižnica je začela delovati leta 1911, v času avstro-ogrške nadvlade in stopnjevanega militarizma neposredno pred prvo svetovno vojno. Kulturno življenje ljubljanskih Slovencev je bilo tedaj v glavnem omejeno le na delo v posameznih društvih (kulturnih, gospodarskih), ki so obvezno imela v svojem sestavu tudi knjižnico. Ta pa je lahko bila bodisi internega društvenega značaja ali pa javna, vsem dostopna knjižnica. Poleg knjižnice, ki jo opisujemo, so delovale še Dvorska knjižnica, Simon Gregorčičeva javna ljudska knjižnica in Knjižnica Splošnega slovenskega ženskega društva. Od vseh tedanjih knjižnic je preživela samo naša slavljenska. S svojim delovanjem je zlasti v I. svetovni vojni, ko je kulturno življenje hudo trpelo, dokazala, kako žilava je in kako nacionalno močna. Bila je med redkimi slovenskimi ustanovami, ki so delovale tudi v vojnem času; pa ni samo delovala, tudi krepila se je, saj se je ravno tedaj število njenih obiskovalcev naglo dvigalo. Čas sicer zabriše spomine, a pisana bese-

da ostane. Njeni štirje katalogi knjig, izdani v tem obdobju, najzgovorneje pričajo o njeni kulturni moči in zavzetosti njenih delavcev in mecenov. Najbrže bi bili krivični, če ne bi omenili, da je bil že takrat pri knjižnici osnovan upravni odbor, ki je skrbel za poslovanje knjižnice; za tedanji čas je bil zelo pomembna oblika sodelovanja knjižničarskih delavcev in uporabnikov fonda.

b) Predaprilska Jugoslavija: V novo nastali državi so se knjižnici nakazali zelo ugodni pogoji za njen strokovni in organizacijski razvoj. Osvoboditev od avstro-ogrske nadvlade in živahna domača založniška dejavnost sta bili osnova za hitrejši razvoj knjižnice in za bogatenje njenega fonda. Knjižnica je postajala vedno bolj znana tudi že zunaj mestnih meja; njeni pretesni prostori niso mogli sprejemati vseh obiskovalcev; neštetokrat so morali čakati v vrsti pred vrati knjižnice. Zato je bila preselitev v nove prostore na Starem trgu in čez leta na Kongresnem trgu samo stopnica na lestvici njenega strokovnega vzpona in nizanja uspehov. Knjižnica pa svojega bogastva ni nalagala samo v količino fonda; pravo smer bogatenja je imela tudi v vsebini fonda. Za tiste čase je imela kar veliko število knjig z napredno vsebino; med bralce so širile napredne misli in ideje. Ta njena ne samo kulturna, temveč tudi politična napredna dejavnost pa ni ostala neopažena »čuvarjem reda«. Knjižnica je imela neštetokrat težave s policijo, ki je v knjižnici iskala napredno usmerjeno literaturo, a jo k sreči ni našla.

Tedanja oblast je imela o knjižnici kot kulturni ustanovi svoje poglede. Ne le da knjižnica ni bila deležna primerne državne ali druge denarne podpore, v nekaterih letih so jo imeli celo za pridobitniško ustanovo, tako da je bila celo obdavčena. Za ilustracijo navajamo nekaj podatkov iz dopisa knjižnice aprila 1937. leta, naslovljenega na Upravo Kraljevega fonda v Beogradu: »Šentjakobska knjižnica v Ljubljani prosi uljudno za nagrado za svoje delovanje na presvetnem polju zadnjih pet let. Knjižnica je *največja javna ljudska knjižnica v Jugoslaviji*. Ustanovljena je bila leta 1911 s skromnimi začetki. Tekom 25 let se je razvila v mogočen kulturni faktor, ki skrbi za izobrazbo ljudstva z izposojanjem dobrih knjig v Ljubljani, okolici in vsej dravski banovini. Knjige pošilja po pošti po celi državi in ima čitatelje celo v mnogih krajih južne Srbije... Iz tega pregleda se dovolj jasno vidi naše obsežno prosvetno delo. Ker nima knjižnica od nikoder nobene podpore, silno težko obvlada svoj položaj in je primorana radi pomanjkanja denarnih sredstev nakup potrebnih knjig večkrat odložiti, nakupljenih pa ne more pravočasno plačevati. Vsled tega prosimo, da nam Uprava Kraljevega fonda nakloni našemu delu in trudu primerno nagrado, da moremo še uspešnejše skrbeti za izobrazbo naroda.«

c) II. svetovna vojna in okupacija: Kot objekt takšne »delovne politike« je knjižnica dočakala II. svetovno vojno in okupacijo. Obseg svojega delovanja knjižnica v tistem obdobju ni zmanjšala, ne omejila. Tudi tedaj je bila edina ljudska knjižnica, ki je vsekozi opravljala svojo kulturno nalogo. Čeprav je bila okupatorju velika in bogata nacionalna ustanova sredi mesta prav gotovo hud trn v peti, se je le ni upal uničiti, kakor je to storil npr. s knjižnico v Trnovem ali v Šiški. Kljub veliki in stalni nevarnosti pa na srečo knjižnice le ni zadelo najhujše; svojo kulturno funkcijo je lahko opravljala do konca vojne. Ob osvoboditvi je njen fond znašal že približno 44.000 knjig.

d) Po osvoboditvi je za Šentjakobsko knjižnico v spremenjenih družbenopolitičnih in ekonomskih pogojih nastopila nova doba razmaha. 1. aprila 1947. leta je knjižnico prevzelo Poverjeništvo za kulturo in umetnost Mestnega ljudskega odbora glavnega mesta Ljubljana v svoj sestav. Dne 20. maja 1952 je knjižnica postala proračunska ustanova s samostojnim financiranjem in z imenom »Mestna ljudska knjižnica v Ljubljani«. Dne 18. marca 1955 je postala finančno samostojen zavod, katerega ustanoviteljske pravice je prevzel Mestni ljudski odbor Ljubljana. V letu 1956 je Okrajni ljudski odbor Ljubljana prenesel ustanoviteljske pravice Knjižnice na Občinski ljudski odbor Ljubljana-Center. Od 1. januarja 1969 dalje je prevzela financiranje dejavnosti knjižnice Skupščina mesta Ljubljana, z ustanovitvijo kulturnih skupnosti pa je financiranje prešlo v njihovo pristojnost. Ob novem konstituiranju v letu 1975 je knjižnica spremenila svoje ime; od 2. aprila 1975 dalje posluje kot »Mestna knjižnica«. Omeniti pa moramo, da je na seznamu knjig iz leta 1952 brati tudi ime »Mestna ljudska knjižnica in čitalnica v Ljubljani«.

Požrtvovalnost knjižničarskih delavcev in podpornikov prejšnje generacije, ko knjižnica ni dobivala od »oblasti« nobene podpore, je bila bogato poplačana šele po osvoboditvi, ko je tedanji Mestni ljudski odbor prevzel knjižnico v svoje upravljanje in ko ji je bil končno zagotovljen obstoj in normalen razvoj. V okviru ekonomskih možnosti naše družbe je tudi knjižnica prejemale svoj delež, ki je bil včasih nekoliko večji, drugič manjši. Toda to niti ni bilo bistveno vprašanje. Za knjižnico, ki se je skozi 35 let »sama preživljala« s prispevki in delom »privatnikov«, je doba od osvoboditve pomenila dobo ekonomske varnosti, dobo razvoja in organizacijskega ter kadrovskega utrjevanja. Kakor v prvih letih svojega delovanja je s svojim kulturnim poslanstvom ponovno posegla tudi čez meje ožjega mestnega središča in onkraj njih ustanavljala izposoje-

valne »pункte«, iz katerih so se v kasnejših letih razvile samostojne knjižnice.

Omenili smo, da spremenjene okoliščine niso vplivale samo na vsebinski razvoj fonda, pač pa so tudi knjižničarskemu delavcu namenile drugačno vlogo. Knjižničarski delavec ne sme več biti »suhoparni knjižni molj« in zgolj mehanični izposojevalec, v sodobno urejenih knjižnicah mora postati dober svetovalec in vodnik, kar pa doseže le, če je strokovno usposobljen in široko razgledan. Zato se je začela posvečati velika pozornost novim namestitvam in vzgoji strokovnega knjižničarskega kadra. Knjižnica je tako iz bolj ali manj »zasebne lastnine« in »družinske knjižnice« polagoma preraščala v resnično ljudsko kulturno ustanovo. Da ji je pa to v tako kratkem času po osvoboditvi tudi uspelo, gre velika zahvala požrtvovalnosti vseh tistih delavcev, ki so do osvoboditve delali v knjižnici in se nesebično razdajali. Njen prvi »upravnik« in »duša knjižnice« pokojni Matija Rode je svojim naslednikom (pokojnemu profesorju Bogu Preglju in upokojenemu upravniku Francetu Pengalu ter njunim sodelavcem in naslednikom) zapustil bogato dediščino. Njihova dolžnost je to dediščino dalje bogatiti in varovati.

3. Ob ustanovitvi je knjižnica začela poslovati z 248 slovenskimi knjigami, pa še ta skromni začetek se je nabral predvsem iz darov njenega pobudnika Matije Rodeta in iz darov odbornikov upravnega odbora in članov društva. Ker denarja ni bilo, ustanovniki pa s podporo oblasti niso mogli računati, je bila v začetku osnovna oblika zbiranja knjig »knjižni dar«; razširili so jo na znanec in druge podpornike knjižnice. Matija Rode je s skromnim denarjem spretno in nenehno dopolnjeval fond; rastel je in se bogatil, kakor so se izboljševale razmere za knjižnico in kakor so terjali bralci. Nabava novega gradiva se je v kasnejših letih poleg darov pokrivala tudi iz vpisnine, izposojnine in zamudnine. Veliko zanimanje bralcev in visoka izposoja sta knjižnici omogočila še kar redno nabavo novosti in sistematično dopolnjevanje gradiva, čeprav ne smemo prezreti dejstva, da je neštetokrat zašla v težavne finančne situacije. Ko danes gledamo njeno prehojeno pot, lahko trdimo, da je samo srečnemu naključju in igrivosti usode mogoče pripisati, da je ljubezen do knjig pritegnila Matijo Rodeta v upravni odbor društva in ga napravila za ustanovitelja knjižnice in skozi dolgo dobo 35 let tudi za njenega prvega in predvsem edinega knjižničarja, ki je vse svoje moči in zmožnosti posvetil njenemu razvoju. Prav gotovo je bil on skozi dolgo obdobje nosilec njenega napredka. Njegova široka razgledanost, inteligentnost, predvsem pa zavidljiva žilavost, vztrajnost in delavnost so poznim rodovom zapustile bogato kulturno dediščino in tradicijo.

Iz podatkov, objavljenih v imenikih knjižnice, lahko za posamezna obdobja ugotovimo, koliko knjig je imela knjižnica v prometu in koliko v tako imenovani rezervi. V letu 1928 je imela v prometu okoli 23.881 knjig (rezerva okoli 10.000), leta 1935 v prometu okoli 33.700 knjig (rezerva okoli 10.000) in leta 1941 v prometu okoli 40.000 knjig (rezerva okoli 10.000). Po osvoboditvi je bil celotni fond knjižnice temeljito pregledan in očiščen vsega vsebinsko neprimerne gradiva; seveda je bil zato kosovno zelo zmanjšan. S sistematično nabavno politiko se je fond postopoma bogatil vsebinsko in količinsko, tako da je konec leta 1975 dosegel številko 91.904, leta 1976 pa 95.353 zvezkov. Toda v teh številkah je upoštevan samo tako imenovani »živi« fond, knjige v prometu; rezerva ni vračunana.

Po objavljenih podatkih v katalogih lahko prav tako zasledujemo porast števila vpisanih članov knjižnice. Do leta 1928 je bilo v knjižnico vpisanih 11.000 članov, do konca leta 1934 se je njihovo število vzdignilo na 16.750, ob koncu leta 1940 pa je doseglo število 21.700. Po ugotovitvah iz tistih let se je vsako leto priglasilo skoraj 1000 novih članov. Danes izkazuje imenik izposojevalcev — članov zaporedno številko 71.630. Toda navedenih podatkov med seboj skorajda ni mogoče primerjati. Danes nas namreč ne zanimajo več številčni podatki o vpisanih članih knjižnice, temveč upoštevamo samo tako imenovane »žive« bralce, to je bralce, ki vsaj enkrat letno obišejo knjižnico. Prav tako pa je potrebno omeniti majhno »tehnično napako«, ki jo je Mestna knjižnica Ljubljana sicer podedovala od svoje prednice, a jo je žal tudi obdržala. V imeniku izposojevalcev niso vpisovali pod tekočo številko, takrat ko so se vpisali, marveč so jih neštetokrat vpisovali pod številke njihovih prednikov, a samo popravili vpisane podatke. Zaradi te pomanjkljivosti in drugih nedoslednosti je danes zelo težko oceniti realno, koliko članov se je doslej vpisalo v knjižnico. Ob bežnem prelistavanju starih seznamov zasledimo med njimi imena znanih revolucionarjev in vodilnih družbenopolitičnih, kulturnih in drugih javnih delavcev, kot so npr. dr. Ivan Hribar, dr. Ivan Tavčar, Edvard Kardelj, Boris Kidrič, dr. Bratko Kreft, Ivan Kreft, Miha Marinko, Sergej Kraigher, Vito Kraigher in drugi.

Številčna rast fonda in članstva je seveda dvigala tudi število obiska in izposoje. Če bi hoteli primerjati izposajo pred vojno in po njej, nam številke ne bi dale prave slike. A vendar navajamo nekaj številke iz posameznih let:

Leto	Obiskovalci	Izposojeni zvezki
1923	33.624	135.336
1925	40.666	162.503
1930	44.661	166.209
1935	57.167	186.547
1940	59.784	190.483
1946		276.052
1950		303.581
1955	114.007	269.760
1960	95.571	292.559
1965	93.436	288.532
1970	80.529	231.234
1975	92.369	235.546

V zvezi z izposojjo gradiva moramo še omeniti, da je bila knjižnica ena izmed redkih ljudskih knjižnic, ki je imela svoje člane tudi zunaj Ljubljane, ne samo v Sloveniji, temveč tudi v drugih krajih Jugoslavije. Vsem tem je pošiljala knjige po pošti. Šele v zadnjem času, ko je možno knjige naročiti po medbibliotečni izposoji, je knjižnica ta način izposoje omejila na minimum.

V času, ko je bila knjižnica bolj ali manj »privatna ustanova«, je svoje zunanje poslovanje (delovni čas) urejala potrebam in zahtevam bralcev primerno. Tako zasledimo v katalogu iz leta 1914 obvestilo bralcem, da je knjižnica odprta v zimskem času (od 1. oktobra do 1. aprila) vsak torek, četrtek in soboto ter v letnem času (od 1. aprila do 1. oktobra) vsak torek in soboto od 6,30 do 8,30 zvečer. Iz kataloga za leto 1915 pa je razvidno, da je poslovala v torek, četrtek in soboto od 6. ure do 8,30 zvečer in v nedeljo od 10. do 12. ure dopoldne. V imeniku iz leta 1921 je že zapisano, da je knjižnica odprta vsak delavnik od 5,30 do 7,30 zvečer. Podatki iz nadaljnjih katalogov kažejo, da se je delovni čas vedno bolj daljšal; leta 1941 je bila knjižnica odprta vsak delavnik od 3,30 popoldne do 7,30 zvečer. Tudi v kasnejših obdobjih se je kazala tendenca, da bi bil delovni čas knjižnice čim daljši. Danes je knjižnica odprta za obiskovalce nepretrgano od 8. ure zjutraj do 20. ure zvečer.

Prav tako je zanimiva tudi primerjava izposojevalnih pogojev. V letu 1914 zasledimo, da je član plačal za izkaznico 10 vinarjev. Nadaljnje določilo govori: »Od knjig se plačuje za prvih štirinajst dni izposojevalnina po 2 in 4 vin., od dražjih in revij pa z ozirom

na velikost in ceno do 10 vin.« V letu 1918 pa že zasledimo spremene pogoje: »Od knjig se plačuje za po 14 dni 1-kratna izposojnina, zaostanki se računajo po tednih.« Danes veljajo splošni izposojevalni pogoji tako glede vpisnine, izposojnine in zaračunavanja zamude.

4. Ko danes ocenjujemo prehojeno pot Mestne knjižnice v Ljubljani, lahko ugotovimo, da se je v 65. letih njenega delovanja marsikaj dogodilo. Doživela je lepa in plodovita obdobja, neštetokrat pa so jo pestile tudi velike težave. Žal pa moramo tudi ugotoviti, da je nemalokrat žela kar preveč nerazumevanja, pa ne samo v preteklosti, tudi v ne tako oddaljeni sedanjosti je mnogokrat naletela na gluha ušesa in na nerazumevanje. Ko bi hoteli biti malo zlobni, bi dejali celo: na nasprotovanja, kar vse jo je prav gotovo oviralo, da bi se razvijala še uspešneje.

Naj omenimo le še to, da so knjižničarji ob proslavljanju 50-letnice delovanja knjižnice med drugim dejali: »... v tem času je bilo 2,684.000 obiskovalcev in izposojenih 10,103.000 knjig...« To so pa številke, ki tudi tistemu, ki suhoparnim številkam statistike dosti ne zaupa, vendarle nekaj povedo — povedo mu, da je knjižnica s svojim bogatim fondom opravičila svoj obstoj in zaupanje družbe, govore mu pa tudi o ljudeh, o posameznikih, ki so vsa ta dolga leta ostali zvesti knjižnici in svojemu knjižničarskemu poslanstvu. Govore nam o ljudeh, ki jim je bila ljubezen do knjig osnovno življenjsko vodilo in so ob njih vztrajali ne glede na to, da njihovo delo družbeno ni bilo dovolj ovrednoteno.

Toda časi se spreminjajo. Vsako obdobje prinese kaj novega. Živimo v dobi, ki zahteva od nas in tudi od knjižnic izredno prilagodljivost in elastičnost. Dosedanje oblike delovanja in organiziranosti se podirajo, rastejo in nastajajo nove in tako so tudi za Mestno knjižnico prišli časi, ko se bo treba odreči zgodovinski tradiciji samostojne »Šentjakobske knjižnice« in njene naslednice Mestne knjižnice ter si zaradi potreb časa, obiskovalcev in zaradi razvoja samega poiskati nadaljnjo skupno pot z ljubljansko Delavsko in Pionirsko knjižnico. Združitev vseh teh treh doslej samostojnih knjižnic v novo, enovito knjižnico občine Ljubljana-Center pa ne sme postati samo zunanja forma; združitev mora predvsem pomeniti globoko vsebinsko spremembo našega sedanjega, predvsem pa prihodnjega dela ter našo skupno prihodnost.